

INVENTOINTIRAPORTTI

HANKO

Tränuholmen 2

Tränuholmenin saaren eteläosan arkeologinen vedenalainen tarkkuusinventointi

10.–12.8.2015

AKMA201507:1

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

SALLA PÄRSSINEN

Tiivistelmä

Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut toteutti vedenalaisen tarkkuusinventoinnin Hangon Tränuholmenin saaren eteläosassa kesällä 2015. Rannan tuntumassa sijaitsee mahdollisesti vuoden 1714 Riilahden taisteluun liittyvä väliaikainen korjaustelakka (Tränuholmen 2, mj.rek.tunnus 1000026382). Saarelle ollaan laatimassa ranta-asemakaavaa, ja kohde on vaarassa tuhoutua rakentamisen vuoksi. Tarkkuusinventoinnissa saatiin tarkennettua kohteen sijaintitietoja sekä rajattua alue, jolta löytyi työstettyjä puita. Mitään selkeää rakennetta ei kuitenkaan ollut erotettavissa. Mikäli paikalla on sijainnut korjaustelakka, se on nykyään hajonnut. Tiiviin kaislikon peittämää osaa saaren rannasta ei pystytty tarkkuusinventoinnissa tutkimaan.

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
Sijaintikartta	3
1. Johdanto	4
2. Tutkimushistoria ja käytetty lähdeaineisto	5
3. Tutkimusalueen kuvaus ja rajaus	8
4. Käytetyt menetelmät ja kenttätyön kulku	8
5. Havainnot ja tulkinnat	9
6. Yhteenveto	12
Lähdeluettelo.....	13
Kuva- ja videoluettelo.....	14
Mittauspisteluetelo	14
Kartta 1.....	15

Arkisto- ja rekisteritiedot

tutkimuskohde	Hanko Tränuholmen 2
muinaisjäännöstunnus	1000026382
kohteen ajoitus ja tutkimuksen laatu	mahdollinen venäläinen korjaustelakka 1700-luvulta, tarkkuusinventointi
kenttätyönjohtaja	FM Salla Pärssinen
tutkimuslaitos	Arkeologiset kenttäpalvelut, Museovirasto
kenttätyöaika	10. – 12.8.2015
tutkimusten tilaaja/rahoittaja	Suomen Vapaakirkko yhteistyössä Hangon kaupungin kanssa
kunta, kylä, tila, tontti	Hanko Santala, Sandö 78 - 404 -1-353
peruskarttalehti/-lehdet	TM35-lehtijako K3441G
sijaintikoordinaatit	(ETRS-TM35FIN) P 6645957 I 281494
aikaisemmat tutkimukset ja tarkastuskäynnit	Subreering Ammattisukellustyöt Oy:n vedenalaisinventointi vuonna 2014
kertomukseen liittyvien kuvien ja videoiden numerot	AKMA201507: 1 – 14
alkuperäisen tutkimuskertomuksen säilytyspaikka	Museoviraston arkeologinen keskusarkisto, Helsinki
kopiot	

Sijaintikartta

(ETRS-TM35FIN) P 6645957 | 281494

Copyright Maanmittauslaitos 2015

Tutkimuskohteen sijainti on ympyröity punaisella.

1. Johdanto

Hangon Tränuholmenin saaren omistaja, Suomen Vapaakirkko (SVK), on laatimassa ranta-asemakaavaa saaren eteläosaan. Kaavaluonnoksen RA-alueen tontin nro 4 edessä olevalla rantavesialueella havaittiin vuoden 2014 Riilahden taisteluun liittyvän kartoituksen yhteydessä viistokaikukuvassa mahdollisen väliaikaisen korjaustelakan jäännökset (Tränuholmen 2, mj.rek.tunnus 1000026382). Saaren eteläosaan osoitetaan rakentamista, minkä seurauksena kohde saattaa vahingoittua tai tuhoutua. Tiedot vuoden 1714 Riilahden taisteluun liittyvästä väliaikaisesta korjaustelakasta perustuvat perimätietoon, jonka mukaan se sijaitsi Tränuholmenin saaren tuntumassa. Kohde tarkastettiin sukeltamalla vuoden 2014 inventoinnin yhteydessä, mutta kohteen laajuudesta tai lajista ei tuolloin saatu tarkempia tietoja, joten siellä oli tarpeen tehdä tarkkuusinventointi. Museoviraston Kulttuuriympäristön suojelu –osastolta haettiin lupaa näytteiden ottamista varten, ja se myönnettiin 17.7.2015. Vuoden 2015 tutkimuksilla haluttiin selvittää kohteen laajuus, tarkempi sijainti, laji sekä mahdollisesti myös ajoitus.

Tarkkuusinventointiin varattiin kolme päivää, ja tutkimusten kustannuksista vastasi Suomen vapaakirkko yhteistyössä Hangon kaupungin kanssa. Tutkimuksen toteutti Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut, ja tutkimuksen suorittivat tutkija Salla Pärssinen (FM), apulaistutkija Päivi Jantunen (FM) sekä pintamiehenä ja venekuskina toiminut tutkija Vesa Laulumaa (FM). Päivi Jantunen vastasi alueen mittauksista, kartoista, vedenalaisista kuvista ja videoista sekä kuvien viemisestä Webmuskettiin. Vesa Laulumaa otti pinta- ja ilmakuvat. Tutkimusryhmä sai käyttöönsä ranta-asemakaavan laatijakonsultin Henrik Wickströmin veneen, jonka tukikohtana toimi Suomen Vapaakirkon omistaman Santalan kartanon laituri. Sukelluspullot täytettiin Hango Divingin / Oy Marea Ltd:n tiloissa Hangossa Fredrik Toivarin ja Immi Wallinin toimesta. Kenttätöitä tehtiin 10.–12.8.2015 ja tutkimukseen liittyvät jälkityöt valmistuivat elokuussa 2015. Tarkkuusinventoinnissa käytiin läpi saaren eteläosan ranta-alue maan pinnalle erottuvien rakenteiden varalta sekä sukeltettiin tontin nro 4 edustalla noin 2250 m² alueella. Kohteelta otetut digitaalikuvat ja videot on luetteloitu Webmuskettiin numeroilla AKMA201507:1–14.

Helsingissä, 19.8.2015

Salla Pärssinen

2. Tutkimushistoria ja käytetty lähdeaineisto

Venäjän Pietari Suuri (1672–1725) julisti Pietarin vuonna 1712 Venäjän uudeksi pääkaupungiksi. Pietari Suuri halusi varmistaa meriväylän Suomenlahdelta Pohjanmerelle. Niinpä hän aloitti valmistelut, jotka johtivat Hankoniemen pohjoispuolella vuonna 1714 käytyyn Riilahden taisteluun Ruotsia vastaan.¹ Venäjän kaleerilaivasto koostui kolmesta eskaaderista. Aluksista pääosa oli skampavoijia. Eskaaderien päällikköinä toimivat itse Pietari Suuri, kenraaliamiraali Apraksin sekä kontra-amiraali Botsis. Suomi saatiin valloitetun melkein kokonaan vuoden 1713 lopulla, ja Ruotsin armeija perääntyi Pohjanmaalle vuoden 1714 talveksi. Keväällä vuonna 1714 ruotsalainen laivasto-osasto saapui Hankoniemelle, jossa amiraali Wattrangin johtamana tehtävänä oli estää venäläisten kaleerien pääsy Ruotsin rannikolle. Venäjän laivaston tavoite oli Ruotsiin tunkeutumisen lisäksi myös avata meriyhteys Turkuun huoltoa varten, sillä Turussa ei ollut saatavilla juurikaan elintarvikkeita armeijalle eikä hevosille rehua. Venäläiset odottivat sopivaa hetkeä Hankoniemen ohitukselle Tvärminnessä lähes koko heinäkuun. Kaleerit vaativat satamaksi ison alueen, ja jokaista kaleeria varten rakennettiin alueelle kaksi ns. ryssänuunia, joissa miehistölle kuivattiin kalaa ja paistettiin leipää. Uunit ladottiin paikallisista kivistä. Kaleereissa oli mukana myös leivän tekoa varten jauhinkivet. Venäläiset suunnittelivat vetävänsä aluksia vetokannaksen eli ns. Dragetin yli Dragsvikenin ja nykyisen Lappohjan kylän välissä. Ruotsalaiset kuulivat venäläisten toiminnasta paikallisilta talonpojilta. Wattrang kutsui venäläisten toimista huolestuneena koolle sotaneuvoston, johon kuului kolme lippu-upseeria, Lillie, Ehrenskiöld ja Anckarstierna. Ehrenskiöld määrättiin Hankoniemen pohjoispuolelle valvomaan vihollisen toimintaa. Samaan aikaan Pietari ja Apraksin lopettivat Dragetin käyttämisen. Venäläiset lähettivät 35 kaleeria arvioimaan Hankoniemen ohitusmahdollisuutta. 20 kaleeria kiersi ensin Wattrangin osaston ympäri ulkokautta ruotsalaisten siirrettyä lähemmäs rantaa aikomuksenaan estää siellä mahdollista venäläisten läpimurtoa. Sen jälkeen loput 15 teki saman liikkeen onnistuen myös kiertämään ruotsalaiset.² Näitä seurasi seuraavana aamuna venäläisten pääjoukon eli 60 kaleerin Hankoniemen ohitus. Ehrenskiöld odotti taisteluvälmiudessa venäläisten seuraavaa liikettä Hankoniemen pohjoispuolella.³

Riilahden lopputaistelu käytiin tiistaina 27.7., ja tämä taistelu kesti vain pari tuntia. Taisteluun osallistui vain osa Venäjän kaleereista. Venäläiset valloittivat ruotsalaisten alukset yksi kerrallaan ajamalla niistä laitimmaisten kylkeen. Väkivaltainen ja verinen taistelu käytiin käsiasein. Ruotsalaiset vetäytyivät aina seuraavaan alukseen ja lopulta tykkiproomu *Elefantiin*. Venäläisten mukaan taistelu päättyi ruotsalaisten antautumiseen. Ehrenskiöld ja 200 eloonjäänyttä ruotsalaista jäivät venäläisten vangeiksi ja kaikki ruotsalaisten alukset venäläisten sotasaaliiksi.⁴ Venäläisten skampavoijat olivat 24 – 30 metriä pitkiä ja 3 – 4 metriä leveitä, ja niissä oli 16 – 18 airoa. Puolikaleerit olivat 30 – 35 metriä pitkiä ja 4 – 6 metriä leveitä ja niissä oli 20 – 36 airoa. Riilahden taisteluun osallistui lähes 10 puolikaleeria. Yhteen puolikaleeriin mahtui 220 – 250 miehistön jäsentä.⁵

Taistelun vaurioittamista kaleereista suurin osa korjattiin saaristossa vietetyn viiden päivän aikana. Venäläisten laivasto kokoontui perjantaina 31.7. paraatiin avoimella merialueella, ja he poistuivat seuraavana päivänä

---

¹ Klinge 2014: 10, Linnakko 2014 a: 23

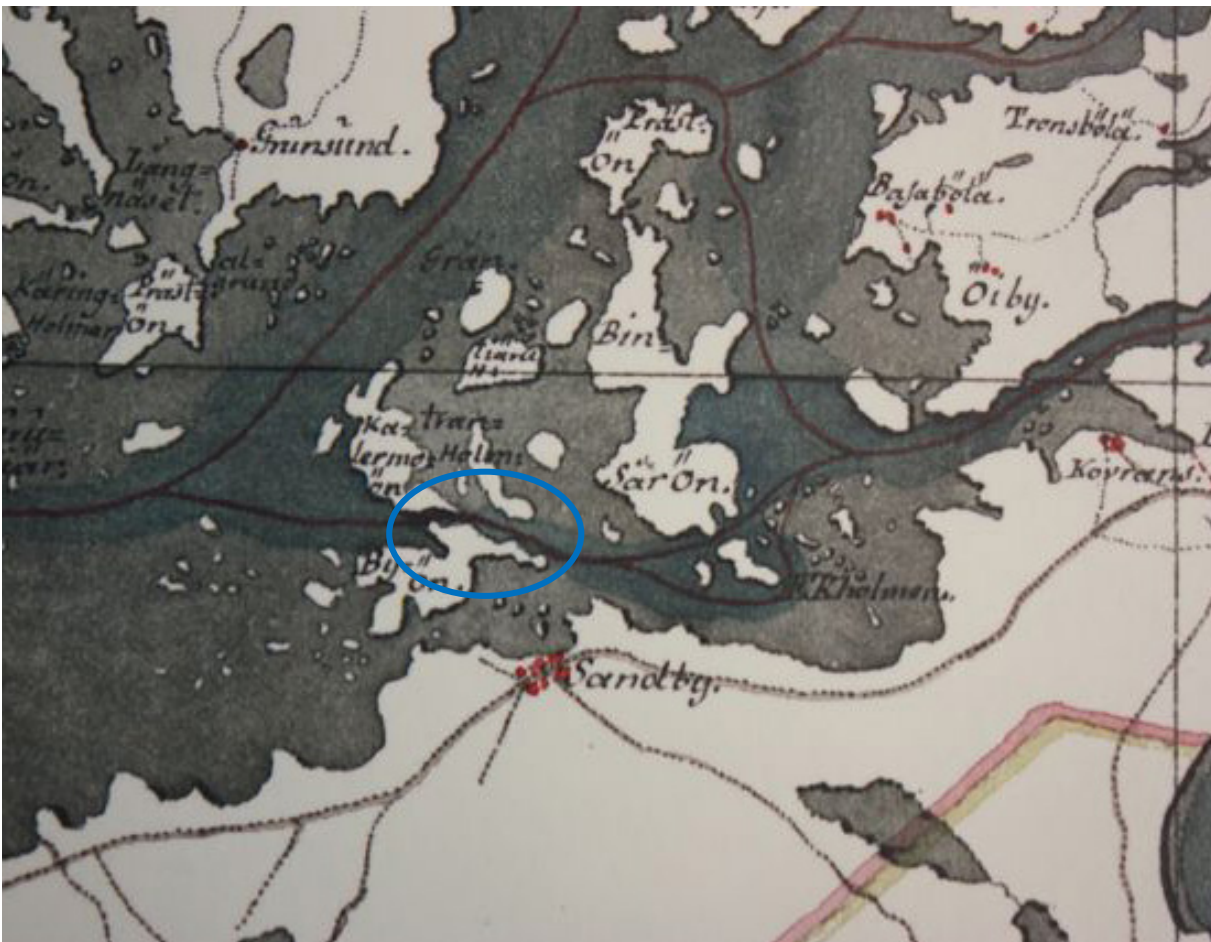
² Linnakko–Ishchenko 2014 a: 24–25, 38–40, 46–51

³ Linnakko–Ishchenko 2014 b: 56

⁴ Linnakko–Ishchenko 2014 b: 57–59

⁵ Linnakko–Ishchenko 2014 c: 124

eli lauantaina 1.8. Hangosta. Vaurioituneiden kaleerien korjaukset jatkuivat Turussa.⁶ Riilahden taistelunpaikan tarkasta sijainnista ei ole varmuutta, mutta Santalaa pidetään todennäköisimpänä paikkana. Perimätiedon mukaan väliaikainen telakka on sijainnut Tränuholmenin saaren tuntumassa.⁷ Oletettu taistelupaikka on Tränuholmenin lähellä Bredsundetissa, joka sijaitsee Kadermon ja Byönin välissä. Tätä sijaintia on perusteltu muun muassa sillä, että siitä on kulkenut vilkkaasti liikennöity väylä. Ehrenskiöld olisi todennäköisimmin kulkenut tätä väylää pitkin, sillä se oli lyhin reitti Wattrangin luokse. Hän tunsu reitin hyvin ja pystyi siten valitsemaan parhaan puolustusaseman. Paras paikka puolustautua oli ahdas kapeikko, jolloin hänen osastonsa olisi pystynyt tukkimaan koko väylän ja samalla suojannut sivustat. Ruotsalaisten puolustuslinja oli vain noin 80 metriä leveä, joten taistelupaikan salmen täytyisi olla saman levyinen. Bredsundet on suunnilleen 100 metriä leveä.⁸ Tränuholmenin ja sen eteläpuolella olevan Långholmenin välissä kulkenut laivaväylä on merkitty muun muassa vuoden 1790 Kuninkaan tiekartastoon (kuva 1).

Kuva 1. Tränuholmenin ja Långholmenin väliin jäävä laivaväylä on ympyröity sinisellä. Ote Kuninkaan tiekartastosta vuodelta 1790. SKS, AtlasArt. Helsinki.

⁶ Hyvönen 1987: 88; Linnakko 2014 b: 71–72

⁷ Hyvönen 1987: 89

⁸ Linnakko–Ishchenko 2014 d: 101–103

Tränuholmenin saaren rantaveteen, vuoden 2015 tutkimuksissa tarkastetun kohdan tuntumaan, on merkitty ankkurointipaikka / satama vuoden 1872 Senaatin karttaan (kuva 2)⁹. Tränuholmenin saarella ei ole rakennuksia Senaatin kartassa, eikä niitä ole merkitty myöskään vanhoihin peruskarttoihin 1950-luvulta lähtien. Saarta ei ole asutettu nykypäivänäkään.

Kuva 2. Tutkimusalueen lähistölle merkitty ankkurointipaikka / satama on ympyröity punaisella. Senaatin kartasto, vuoden 1872 mittaus. Uudenmaan Läänin, Raasporin kihlakuntaa 109, 7002 □ virstaa. Maanmittaushallitus. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Senaatin kartasto. [Hanko] (III 20).

Subreering Ammattisukellustyöt Oy havaitsi Tränuholmenin saaren eteläosassa vuonna 2014 tekemässään vedenalaisessa inventoinnissa mahdollisesti vuoden 1714 Riilahden taisteluun liittyvän korjaustelakan jäännöksiä. Kohteesta on viistokaikukuva, ja se tarkastettiin sukeltamalla. Lisäksi vuoden 2014 inventoinnissa löydettiin myös saaren rannan maastosta laivanauloiksi luokiteltuja nauvoja¹⁰. Tränuholmenin lähellä sijaitsee myös hylky Tränuholmen 1 (mj.rek.tunnus 1343), jolla Sub aqua club Barracuda -sukelluskerho teki tutkimuksia vuosina 1962–1963. Samalla hyllyllä jatkettiin tutkimuksia vuonna 1986 Hangon museon toimesta. Tuolloin hyllystä löytyi punatiiliä ja luita. Vuoden 1986 tutkimusten perusteella hylky liitettiin Riilahden taisteluun. Vuonna 1997 hyllyllä järjestettiin meriarkeologian kurssi, jonka tutkimusten perusteella Tränuholmen 1 hyllyn ei kuitenkaan todettu liittyvän Riilahden taisteluun. Venäläiset kaleerit oli rakennettu tasasaumalla, mutta tutkittu hylky oli limisaumainen, hyllyn keula oli liian hento kestämään raskaita tykkejä, eikä hyllytä löytynyt

⁹ Senaatin kartasto vuoden 1872 mittaukset.

¹⁰ Mäkinen 2014; keskustelu Johanna Mäkisen kanssa 18.8.2015.

mitään merkkejä sotilasmateriaalista. Myöskään hylystä löydetty tulisijaan viittaavat tiilet eivät olleet venäläisille kaleereille tyypillisiä. Venäjän kaleerilaivaston miehistö valmisti ruoan maissa ns. ryssän uuneissa, joita löytyy saaristosta useista paikoista.¹¹

Raoul Johnsson mainitsee Tränuholmenilla paikannetut pienen telakan jäänteet. Telakan uskotaan liittyvän taistelun jälkeisiin laivojen korjaustöihin.¹² Telakan jäännösten tarkemmasta sijainnista ei ole kuitenkaan mainintaa. Göran Eriksson esittää, että Tränuholmen saattaa juontaa juurensa sanasta Tranan. Tranan oli yksi Ehrenskiöldin kaleereista.¹³ Koska tiedot Riilahden taistelun aikaisen korjaustelakan tarkemmasta sijainnista ja vuoden 2014 inventoinnissa havaituista mahdollisista rakenteista olivat epätarkkoja ja vajavaisia, oli alueella syytä suorittaa vedenalainen tarkkuusinventointi.

3. Tutkimusalueen kuvaus ja rajaus

Tutkimuksessa keskityttiin Tränuholmenin saaren eteläosan rantaan ja rantaveteen suunnilleen kaavaluonnoksen RA-alueen tontin nro 4 kohdalla ja lisäksi pistoluonteisesti haluttiin tarkastaa saaren kaakkoisin kärki, sillä hylt.net sivuston mukaan telakan jäännökset sijaitsevat lähempänä saaren kaakkoiskärkeä. Saaren eteläosan rannassa kasvoi runsaasti kaislaa, kun taas saaren keskiosassa sekä pohjoispuolen rannalla oli paljasta kalliota. Eteläosan ranta oli melko matala, mutta se jyrkkeni nopeasti veteen mentäessä. Rantautuminen veneellä oli hankalaa tiiviisti kasvavan kaislan vuoksi. Vesi oli tutkimusten aikaan sameaa ja näkyvyys oli vain noin 40 – 20 cm. Pohja syveni nopeasti noin puolesta metristä neljään metriin ja neljässä metrissä oli jo melko pimeää sameasta vedestä johtuen. Pohja oli erittäin herkästi pölyävää sedimenttiä. Saari ei ole tietyvästi koskaan ollut asutettu. Saaren eteläosassa kasvoi kuivaa mäntymetsää. Tränuholmenin ja sen eteläpuolella sijaitsevan Långholmenin välissä on kulkenut laivaväylä jo historiallisella ajalla.

4. Käytetyt menetelmät ja kenttätyön kulku

Saaren eteläosan ranta-alue tutkittiin silmämääräisesti maan pinnalle erottuvien rakenteiden varalta. Rannalla oli jonkin verran kelottuneita kaatuneita puita, joissa ei kuitenkaan pystynyt erottamaan ihmisen työstöjälkiä. Puut eivät muodostaneet mitään rakennetta. Rannassa vesirajan tuntumassa kulkee tiivis kaislikko. Kaislojen alta ei pystynyt erottamaan rakenteita, eikä sitä pystytty tutkimaan käytettävissä olevilla menetelmillä. Kohdetta ei ollut mahdollista kartoittaa takymetrillä, sillä saaren puut ja kaislat peittivät näkyvyyden, eikä konetta olisi saatu asemoitua. Kolmen paikallisen informantin mukaan saaren rannalla noin 50 metriä eteläisimmästä kärjestä rantaa pitkin länteen päin on erottunut hirsiä vielä 30 vuotta sitten, mutta niitä ei ole enää jäljellä. Informanttien tieto sijainnista osuu kuitenkin hyvin yhteen nyt tutkitun alueen kanssa.

Aivan saaren kaakkoisimmassa kärjessä kokeiltiin snorklaamalla kartoittaa rantaa, sillä hylt.net sivuston mukaan telakan jäännökset sijaitsevat lähempänä saaren kaakkoiskärkeä. Kuitenkin kohdalla, jossa kaislat loppuivat, oli jo liian syvää jotta snorklaamalla olisi erottanut huonossa näkyvyydessä pohjan. Tutkimusryhmällä ei ollut tarpeeksi aikaa ja resursseja kartoittaa saaren kaakkoiskärkeä sen enempää tällä kertaa.

Saaren eteläosan ranta-aluetta kartoitettiin myös snorklaamalla. Rannan lähellä vedessä näkyvät puut vaikuttivat luonnollisilta, eikä niissä erottunut työstöjälkiä. Siirryttäessä rannasta syvemmälle ei pohja enää erottunut snorklaamalla huonon näkyvyyden vuoksi. Sukeltaminen suoritettiin kohdalla, johon mahdollinen

---

¹¹ Johnsson 2014:87–96

¹² Johnsson 2014: 96

¹³ Johnsson 2014: 96; Eriksson 2006:110

muinaisjäännös Tränuholmen 2 (mj.rek.tunnus 1000026382) oli merkitty siten, että sukeltaminen aloitettiin rannalta ja edettiin rannalla erottuvia puita seuraten syvemmälle. Osa puista oli selkeästi luonnollisia, eikä niissä näkynyt mitään työstöjälkiä. Osassa puista kuitenkin erottui joitakin työstöjälkiä ja merkitsimme neljä sellaista kohtaa kohoilla (katso mittauspisteluetelo sekä kartta 1). Kolmessa merkityssä kohdassa oli useiden tukkien ja hirsien keskittymiä, mutta joukossa oli myös luonnollisilta vaikuttavia työstämättömiä puita. Yhdessä koholla merkityssä kohdassa oli tukkien keskittymä, joista ylimpänä olevassa oli köysi (mittauspiste 4). Kohojen avulla mittasimme pinnalta veneestä käsin sijaintitiedot VRS-GPS Topcon GRS-1-laitteella. Myös sukeltamalla kartoitetun alueen karkeat rajat mitattiin VRS-GPS-laitteella. Mitatut koordinaatit ovat ETRS-GK24-järjestelmässä ja myös raportissa ilmoitetut koordinaatit ovat samassa koordinaattijärjestelmässä. Korkeusjärjestelmä oli Hangon kaupungin käyttämä N2000. Kolmesta koholla merkitystä kohdasta otettiin myös stillkuvia sekä videokuvaa (Canon EOS 5D Mark II). Kohteelta ei otettu dendrokronologisia näytteitä, sillä mitään selkeää rakennetta ei havaittu. Vesa Laulumaa otti alueesta ilmakuvia quadrokopterilla (Yuneec Q500 Typhoon Plus) tukiasemanaan eteläpuolella sijaitseva Långholmenin saari, jonka kallioilta löytyi sopiva laskeutumiskohta kopterille. Sukellukset tehtiin parisukelluksina ja kommunikointi tapahtui Buddyphonon avulla. Sääolosuhteet kenttätöiden aikana olivat aurinkoiset, lämpimät ja lähes tuulettomat. Näkyvyys veden alla oli vain noin 20 – 40 cm. Kuva 3 on työkuva kohteesta.

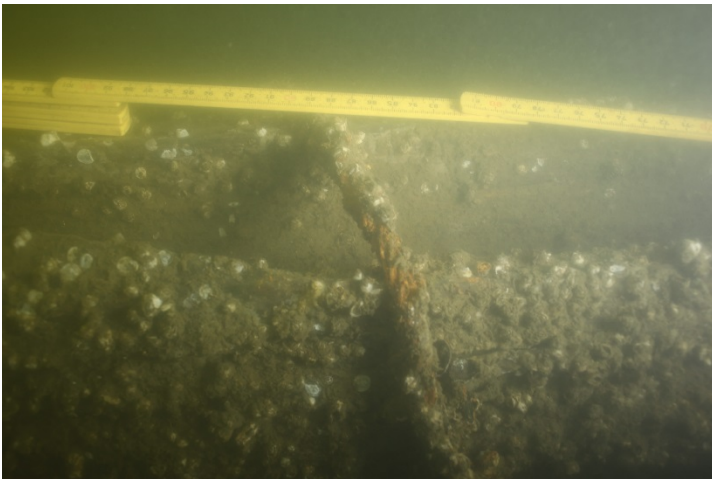
Kuva 3. Työkuva. Neuvonpitoa rannassa sukellusten välissä. Kuvassa Salla Pärssinen ja Päivi Jantunen. AKMA201507:6. Kuva: Vesa Laulumaa

5. Havainnot ja tulkinnot

Tutkitulla alueella oli runsaasti puita, joista osa oli luonnollisia ja osaa ihminen oli selvästi työstänyt. Puut sijaitsivat sekä rantaa vastaan että myös rannansuuntaisesti, mutta myös vinosti toisiinsa ja rantaan nähden. Puista osa meni toistensa päälle, yleensä siten, että ylempi puu kulki suunnilleen rannan vastaisesti ja alempi rannan suuntaisesti tai hiukan viistoon, mutta missään havaitsemassamme puussa ei ollut erotettavissa nauvoja, salvoksia tai muita merkkejä siitä, että puut olisi tarkoituksella liitetty toisiinsa. Mitään selkeää rakennetta, josta olisi voitu ottaa dendrokronologisia näytteitä, ei ollut havaittavissa. Tutkimuskirjallisuuden mukaan venäläiset olisivat oleskelleet alueella vain viisi päivää kaleereitaan korjaten, joten mitään erityisen massiivista telakkarakennetta on siinä ajassa tuskin ehdittykään rakentaa. Telakkaan käytetyt puut eivät myöskään ole välttämättä olleet kovin pitkälle työstettyjä alun perinkään rakenteen lyhytaikaisesta luonteesta johtuen. Jonkinlainen rakenne on kuitenkin paikalla todennäköisesti ollut, mutta se on jo pahoin hajonnut. Puut rajautuivat noin 20 x 75 metrin alueelle melko lähelle rantaa ja loppuivat äkkiä siirryttäessä ulapalle päin (katso kartta 1). Venäläisten alukset ovat olleet 24 – 35 metriä pitkiä ja 3 – 6 metriä leveitä. Siitä, kuinka pitkälle maan puolelle telakka on ulottunut, ei ole enää jäljellä silminnähtäviä jäännöksiä. Myöskään tietoja

siitä, kuinka monta alusta paikalla on ehditty viiden päivän aikana korjata, ei ole. Alue, jolle puut rajautuivat, voisi kokonsa puolesta sopia pienen väliaikaisen telakan jäännökseksi.

Puut olivat melko kuluneita (osa oli kulunut ontoksi), ja ne olivat merirokon peitossa. Työstettyjen puiden joukossa oli tukkeja, pyörö- ja neliskanttisia hirssiä sekä joitakin lautoja. Yhdessä tukissa (mittauspiste 4) oli kiinni köyttä (kuva 4 ja videot AKMA201507: 9 – 10). Tukki oli melko kulunut, ja sen sisäpuoli oli osittain ontto. Tukki kulki suunnilleen rannan vastaisesti ja sen alla erottui ainakin kaksi jyrkää, suunnilleen rannan suuntaista puuta (luultavasti myös tukkeja).

Kuva 4. Kuvassa erottuu tukin ympärillä oleva köysi. AKMA201507:8. Kuva: Päivi Jantunen.

Yhden puukeskittymän kohdalla oli lyhyehkö, alaosastaan tasainen, irtonainen puolikas hirsi (video AKMA201507: 11). Ilmakuvassa (kuva 5) erottuu tutkimusryhmän rantautumispaikan edustalla puita, mutta ne vaikuttivat lähemmässä tarkastelussa luonnollisilta. Hirsien ja lautojen erottaminen luonnollisista, ei ihmisen työstämistä puista oli haastavaa huonon näkyvyyden ja pölyävän pohjan lisäksi myös siksi, että puut olivat kuluneita ja merirokon peitossa. Joistakin hirsistä otettiin mittoja vähiten kuluneista osista ja niiden leveys vaihteli 16–17 cm välillä ja pituus 110–195 cm välillä. Kohde vaikuttaa rajautuvan lähemmäs rantaa (noin 20 metriä rannasta) kuin mihin Tränuholmen 2 (mj.rek.tunnus 1000026382) on alun perin merkitty. Tarkkuusinventoinnissa rajatun alueen keskikoordinaatit ovat ETRS-TM35FIN: P 6645995.327 I 281490.444 (ETRS-GK: P 6642208.000 I 23505236.000). Keskikoordinaatit ovat puukeskittymien läheltä.

Kuva 5. Ilmakuvassa erottuu kaislan keskellä tutkimusryhmän rantautumispaikka, jossa näkyy rakennetta muistuttavia puita. AKMA201507:02. Kuva: Vesa Laulumaa.

Kohteen tuntumasta löytyi rantavedestä muutamia punaisia tiilenpaloja ja irtonaisia pieniä puun kappaleita. Tiilenpalat ovat sikäli mielenkiintoista, että saarella ei ole tiettävästi ollut koskaan asuinrakennuksia. Tränuholmen 1 -hylystä, joka sijaitsee lähistöllä alle 500 metrin päässä, löytyi myös vuoden 1986 tutkimuksessa tiiliä, ja mahdollisesti näillä saattaa olla yhteys. Hiukan kauempaa ulapan suuntaan sukeltaessa löytyi myös yksi lasipullo, jonka kaulaosaa on hajonnut sekä tiilenpala. Näiden läheisyydessä ei kuitenkaan erottunut puita. Lasipullo otettiin tarkempaan tarkasteluun ja se kuvattiin (kuvat 6–7). Pullon pohjan halkaisija on 11,5 cm. Pullon kaula on hajonnut, mutta sen korkeus pohjasta kaulan alkuun on 13 cm. Väri on vihreä / ruskeanvihreä, ja pulloa peittää osittain merirokko. Pullon reunat ovat tasaiset, eivätkä kaareudu heti sisään pohjan kohdalla. Pullon pohja on sisäänpainettu, ja siinä on erotettavissa vielä punttelin jälki. Muodoltaan pullo muistuttaa Bergan 1/3 kannun vetoista sinettipulloa 1800-luvun alkupuolelta¹⁴.

Kuva 6. Kohteelta löydetty kaulastaan hajonnut pullo. Kuva: Päivi Jantunen.

Kuva 7. Pullon pohja. Kuva: Päivi Jantunen

¹⁴ Kopisto 2000: 32

Väliaikaisen korjaustelakan jäännöksiä on myös voitu käyttää myöhempinä aikoina hyväksi esimerkiksi ankkurointipaikkana tai satamana, jollainen on merkitty paikalle vuoden 1872 mittauksiin perustuvaan Senaatin karttaan. Toisaalta Tränuholmenin eteläosan jäännökset saattavat myös liittyä juuri tähän Senaatin karttaan merkittyyn ankkurointipaikkaan / satamaan, sillä tieto korjaustelakan sijainnista juuri tällä saarella perustuu vain perimätietoon.

6. Yhteenveto

Hangon Tränuholmenin saaren eteläosassa toteutettiin tarkkuusinventointi kesällä 2015, sillä alueelle laaditaan ranta-asemakaava. Kaavaluonnoksen RA-alueen tontin nro 4 edessä olevalla rantavesialueella havaittiin vuoden 2014 Riilahden taisteluun liittyvän kartoituksen yhteydessä mahdollisen väliaikaisen korjaustelakan jäännökset (Tränuholmen 2, mj.rek.tunnus 1000026382). Saaren eteläosaan osoitetaan rakentamista, jonka seurauksena kohde saattaa vahingoittua tai tuhoutua. Perimätiedon mukaan vuoden 1714 Riilahden taistelussa vaurioituneita aluksia olisi korjattu Tränuholmenin saaren tuntumassa. Taistelupaikasta ei ole varmuutta, mutta sen arvellaan sijainneen Santalan lähistöllä.

Saaren rannalla kasvaa tiheä kaislikko, mikä vaikeutti havainnointia. Maanpäällisiä rakenteita ei havaittu. Veden alla noin 20 metriä rannan vastaisesti ja noin 75 metriä rannan suuntaisesti, oli eri suuntiin kulkevia puita. Osa puista oli luonnollisia, mutta osassa oli ihmisen työstöjälkiä. Ihmisen työstämät puut vaihtelivat tukeista hirsiin ja lautoihin. Puut kulkivat sekä rannan vastaisesti että rannansuuntaisesti ja myös ristiin keskenään. Puita oli useassa kohdassa kahdessa tasossa muun muassa siten, että ylemmät kulkivat suunnilleen rannan vastaisesti ja alemmat suunnilleen rannan suuntaisesti. Mitään nauvoja, salvoksia tai muita merkkejä liitoksista ei kuitenkaan erottunut. Havainnointia veden alla vaikeutti huonon näkyvyyden ja helposti pölyävän pohjan lisäksi puiden kuluneisuus ja niitä peittävä merirokko. Kohteesta ei otettu dendrokronologisia näytteitä, sillä mitään selkeää rakennetta ei pohjalla pystytty havaitsemaan. Kohteen sijaintietoja saatiin tarkennettua, laajuus saatiin suunnilleen kartoitettua ja kohteesta otettiin myös stillkuvia sekä videokuvaa. Kohteessa on voinut olla joskus rakenne, joka vaikuttaa kuitenkin jo nykyään hajonneelta. Väliaikainen korjaustelakka on ollut käytössä tutkimuskirjallisuuden mukaan vain viisi päivää, joten siinä ajassa ei voi olettaa rakennetun mitään erityisen massiivista rakennetta.

Aluetta ei saatu kaislikon peittämältä osalta tutkittua, ja mikäli rantaa halutaan ruopata rakentamisen yhteydessä, saattaa siitä vielä paljastua uusia rakenteita. Lisäksi vedessä olevien puiden alta voi mahdollisesti vielä löytyä rakennetta, joka ei huonon näkyvyyden vuoksi erottunut tarkkuusinventoinnissa.

Lähdeluettelo

Eriksson, Göran 2006. Slaget vid Rilax 1714. Rilaxmonumentets Traditionsförening r.f.

Hyvönen, Väinö A. Hankoniemen taistelu 1714. Teoksessa Ekström, Birgitta. Hankoniemi 1700-luvulla: ruotsalainen etuvartio tsaarin varjossa. Hangon museon julkaisusarja no 4. Hangon kaupunki / Hangon museo.

Johnsson, Raoul 2014. Taistelupaikan etsiminen. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 84–97.

Klinge, Matti 2014. Prologi: Gangut. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 8-21.

Kopisto, Sirkka 2000. Lasia. Claës Norstedtin kokoelma Suomen kansallismuseo. Museovirasto. Helsinki.

Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Harju, Erkki-Sakari ja Lappalainen, Jussi T. (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1296 / Tieto. SKS, AtlasArt, Helsinki. Karttalehdet 64–65.

Linnakko, Ilkka 2014 a (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki.

Linnakko, Ilkka 2014 b. Taistelun jälkeen. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 70–73.

Linnakko, Ilkka – Ishchenko, Alexander 2014 a. Taistelua edeltävät tapahtumat. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 24–51.

Linnakko, Ilkka – Ishchenko, Alexander 2014 b. Riilahden taistelu. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 54–67.

Linnakko, Ilkka – Ishchenko, Alexander 2014 c. Venäjän kaleerilaivaston alustyyppejä. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 124–126.

Linnakko, Ilkka – Ishchenko, Alexander 2014 d. Riilahden taistelupaikka. Teoksessa Linnakko, Ilkka (toim.). Riilahden taistelu 1714. Kustannusosakeyhtiö AtlasArt, Helsinki. 98–105.

Mäkinen, Johanna 2014. Hanko, Riilahden taistelupaikan vedenalaisarkeologinen etsintä 2014. Tutkimusraportti. Subreering Ammattisukellus työt Oy.

Senaatin kartasto vuoden 1872 mittaus. Uudenmaan Lääniä, Raasporin kihlakuntaa 109, 7002 □ virstaa. Maanmittaushallitus. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Senaatin kartasto. [Hanko] (III 20).

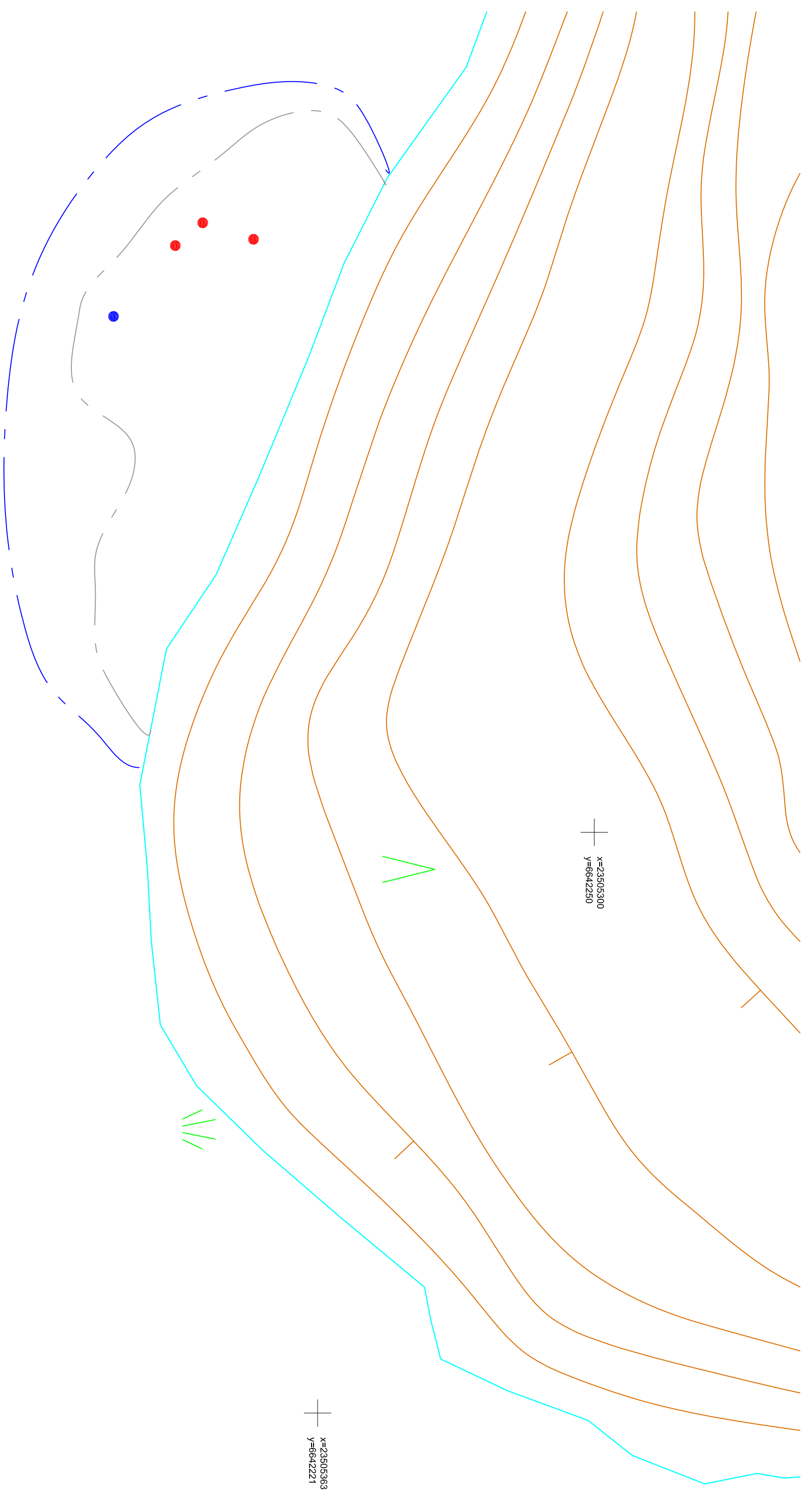
Kuva- ja videoluettelo

Kuvan numero	Kuvatyyppi	Päivämäärä	Kuvaaja	Aihe
AKMA201507:1	digitaalikuva	11.8.2015	Vesa Laulumaa	Ilmakuvasa näkyy Tränuholmenin saaren eteläkärki.
AKMA201507:2	digitaalikuva	11.8.2015	Vesa Laulumaa	Ilmakuvasa erottuu tutkimusalue ja osa sen vedenalaisista puista.
AKMA201507:3	digitaalikuva	11.8.2015	Vesa Laulumaa	Kuvassa sukellustukikohta Tränuholmenin saaren lounaisrannalla. Salla Pärssinen ja Päivi Jantunen valmistautuvat sukelluksiin.
AKMA201507:4	digitaalikuva	11.8.2015	Vesa Laulumaa	Sukeltajat Salla Pärssinen ja Päivi Jantunen laskeutuvat veteen.
AKMA201507:5	digitaalikuva	11.8.2015	Vesa Laulumaa	Salla Pärssinen ja Päivi Jantunen valmistautuvat sukellukseen.
AKMA201507:6	digitaalikuva	11.8.2015	Vesa Laulumaa	Sukeltajien neuvonpitoa. Kuvassa Salla Pärssinen ja Päivi Jantunen.
AKMA201507:7	digitaalikuva	12.8.2015	Päivi Jantunen	Kuvassa erottuu veden alta löytyneitä hirsistä.
AKMA201507:8	digitaalikuva	12.8.2015	Päivi Jantunen	Kuvassa erottuu veden alta löytynyt köysi.
AKMA201507:9	video	12.8.2015	Päivi Jantunen	Videokuvaa erään tukin ympäriltä löytyneestä köydestä.
AKMA201507:10	video	12.8.2015	Päivi Jantunen	Videokuvaa tukista, jonka ympäriltä löydettiin köysi.
AKMA201507:11	video	12.8.2015	Päivi Jantunen	Mahdollisesti 1700-luvun telakkaan liittyneitä vedenalaisia hirsistä Tränuholmenin saaren lounaisrannalla.
AKMA201507:12	video	12.8.2015	Päivi Jantunen	Videokuvaa Tränuholmenin saaren lounaisrannalta löytyneistä vedenalaisista tukeista ja hirsistä.
AKMA201507:13	video	12.8.2015	Päivi Jantunen	Videokuvaa Tränuholmenin saaren lounaisrannalta löytyneistä ristikkäisistä vedenalaisista tukeista ja hirsistä.
AKMA201507:14	video	12.8.2015	Päivi Jantunen	Yksityiskohtakuvaa eräästä Tränuholmenin saaren lounaisrannalta löytyneistä vedenalaisista hirsistä.

Mittauspisteluetelo

Keskittymä nro.	laji	x	y
1	tukkeja	23505236	6642214
2	tukkeja ja hirsistä	23505235	6642208
3	tukkeja ja hirsistä	23505237	6642205
4	tukkeja ja köysi	23505244	6642199

Karttamerkit	
	vesisijon raja
	alue, josta havaittiin hirsiä ja tukkeja
	alue, joka inventoitiin sukeltamalla
	mitattu tukki- tai hirseskitymä
	tukkeja ja köyden sijainti

+

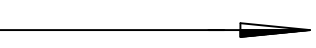
x=23505275
y=6642174

+

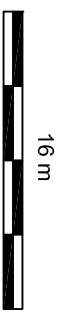
x=23505300
y=6642250

+

x=23505363
y=6642221

Pohjoinen

16 m

HANKO TRÄNUHOLMEN 2		Tränuholmenin eteläkärjen mahdollisen telakan jäätteet	
SALLA PÄRSSINEN 2015		MK. 1:400	
MITTAUSDOKUMENTOINTI		MUSEOVIRASTO	
Pohjakartta Hangon kaupunki		ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT	
Päivi Jantunen & Salla Pärrsinen		Koord. GK24	
Puhd. piirt. Päivi Jantunen		Korkeus: N2000	
		Kartta 1	